

lueris aut valueris, gratissimè accipiemus, tamquam à nobis carissima & reverentissima auctoritate decretum. Sanè quia urgente perlatore, timui ne vel non omnia, vel hæc ipsa minus dignè, conscius mearum virium, possem dirigere; egi cum * viro, tum moribus tum eloquio & studio claro, ut quanta posset collecta suis litteris intimaret: quas conjunctas his destinare curavi. Est enim talis qui etiam præter hanc necessitatem, dignus tuæ sanctitatis notitia judicetur. Sanctus Leontius diaconus cultor tuus, cum meis parentibus multum te salutat. Memorem mei paternitatem tuam Dominus Christus Ecclesie suæ annis pluribus donare dignetur, domine Pater. Et infra: Sciat sanctitas tua, fratrem meum, cujus maxime causa hinc discessimus, cum matrona sua ex consensu perfectam Deo continentiam devovisse. Unde rogamus sanctitatem tuam, ut orare digneris, quo hoc ipsum in eis Dominus confirmare & custodire dignetur.

* Prosperum intelligere videtur, cuius præcedit epistola.

Continentiæ perpetuæ votum mutuo inter conjugatos consensu initum.

S. AURELI AUGUSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI
DE PRÆDESTINATIONE
SANCTORUM
LIBER AD PROSPERUM
ET HILARIUM * PRIMUS.

In quo Prædestinationis & Gratiæ veritas propugnatur contra Semipelagianos, homines videlicet à pelagiana heresi omnino nequam recedentes, dum salutis initium ac fidei ex nobis ipsis esse volunt, ut hoc tantquam merito præcedente cetera bona dono Dei consequantur. Ostendit Augustinus, donum Dei esse, non solum incrementum, sed ipsum quoque initium fidei. Hac de re se aliter sensisse aliquando, & in opusculis ante suum episcopatum scriptis errasse non diffitetur, velut in illa quam objectant, Expositione propositionum ex epistola ad Romanos. At postea convictum se indicat hoc præcipuè testimonio: Quid autem habes, quod non accepisti? Quod testimonium de ipsa etiam fide accipiendum probat. Fidem inter alia numerandam esse opera, quibus Dei gratiam præveniri negat Apostolus, cum dicit: Non ex operibus. Gratia duritiam cordis auferri; & ad Christum venire omnes qui à Patre docentur ut veniant: quos autem docet, misericordia docere; & quos

* Scriptus post Retractationum libros, an. Christi 428. aut 429.

non docet, iudicio non docere. Locum ex ipsius epistola 102. quæst. 2. de Tempore christianæ religionis, qui à Semipelagianis allegatur, posse rectè salva gratiæ ac prædestinationis doctrina explicari. Docet quid inter gratiam intersit & prædestinationem. Porro prædestinatione Deum ea præsciuisse, quæ fuerat ipse facturus. Prædestinationis adversarios, qui ad incertum voluntatis Dei deduci se nolle dicuntur, miratur quæ malle se ipsos infirmitati suæ, quam firmitati promissionis Dei committere. Eosdem hac auctoritate: Si credideris, salvus eris, abuti commonstrat. Gratiæ ac Prædestinationis veritatem relucere in parvulis qui salvantur, nullis suis meritis discreti à ceteris qui pereunt. Non enim inter eos discerni ex præscientia meritorum, quæ si diutiùs viverent fuerant habituri. Ab adversariis illud injuria tamquam non canonicum testimonium respui, quod in eam rem adtulit: Raptus est ne malitia &c. Præclarissimum exemplum Prædestinationis & Gratiæ esse ipsum Salvatorem, qui ut Salvator & Filius Dei unigenitus esset, nullis præcedentibus vel operum vel fidei meritis comparavit. Prædestinatos vocari certa quadam electorum propria vocatione; atque antè mundi constitutionem electos esse, non quia credituri præsciebantur & futuri sancti, sed ut tales essent per ipsam electionem gratiæ, &c.

CAPUT I. I. **DIXISSE** quidem Apostolum scimus in epistola ad Philippenses: Eadem scribere vobis, mihi quidem non pigrum, vobis autem tutum est. Idem tamen scribens ad
Ga-

Galatas, cum se satis apud eos egisse perspiceret, quod illis per ministerium sermonis sui necessarium esse cernebat: De cetero, inquit, laborem mihi nemo præstet; vel, sicut in plerisque codicibus legitur, nemo mihi molestus sit. Ego autem quàmvis me molestè ferre confitear, quòd divinis eloquiis quibus Dei gratia prædicatur (quæ omnino nulla est, si secundum merita nostra datur) tam multis manifestisque non ceditur: vestrum tamen studium fraternamque dilectionem, filii carissimi, Prosper & Hilari, quæ eos qui tales sunt, ita non vultis errare, ut post tot libros de hac re vel epistolas meas, adhuc me desideretis hinc scribere, tantum amo, quantum non possum dicere; & tantum me amare, quantum debeo, non audeo dicere. Quapropter ecce rescribo vobis, & licèt jam non vobiscum, tamen etiam per vos adhuc ago, quod me satis egisse credebam.

2. Consideratis enim litteris vestris videre mihi videor eos fratres, pro quibus geritis piam curam (ne teneant poëticam sententiam, qua dictum est, Spes sibi quisque: & in illud incurrant quod non poëticè, sed propheticè dictum est: *Maledictus omnis qui spem habet in homine*) eo modo esse tractandos, quo tractavit Apostolus, quibus ait: *Et si quid aliter sapitis, hoc quoque vobis Deus revelabit.* Adhuc quippe in quæstione caligant de Prædestinatione sanctorum: sed habent unde si quid aliter in ea sapiunt, hoc quoque illis revelet Deus, si in eo ambulent in quod pervenerunt. Propter quod Apostolus cum dixisset: *Si quid aliter sapitis, hoc quoque vobis Deus revelabit: verumtamen, inquit, in quod pervenimus, in eo ambulemus.*

Gal. 6. 17.

Virg. lib. 2.
Æneid.

Jer. 17. 5.

Phil. 3. 15.

Ibid. 16.

Quatenus à
Pelagianis
recesserint
Massilien-
ses.

V. suprâ
Hilarii
epist. 226.
n. 2.

mus. Pervenerunt autem isti fratres nostri, pro quibus sollicita est pia caritas vestra, ut credant cum Ecclesia Christi, peccato primi hominis obnoxium nasci genus humanum, nec ab isto malo nisi per justitiam secundi hominis aliquem liberari. Pervenerunt etiam, ut præveniri voluntates hominum Dei gratia fateantur, atque ad nullum opus bonum vel incipiendum vel perficiendum sibi quemquam sufficere posse consentiant. Retenta ergo ista in quæ pervenerunt, plurimum eos à pelagianorum errore discernunt. Proinde si in eis ambulent, & orent eum qui dat intellectum, si quid de prædestinatione aliter sapiunt, ipse illis hoc quoque revelabit: tamen etiam nos impendamus eis dilectionis affectum ministeriumque sermonis, sicut donat ille quem rogavimus, ut in his litteris ea quæ illis essent apta & utilia diceremus. Unde enim scimus ne fortè Deus noster id per hanc nostram velit efficere servitatem, qua eis in Christi libera caritate servimus?

CAPUT II.
Fidei etiam
initium esse
ex Dei dono.

3. PRIUS itaque fidem, qua christiani sumus, donum Dei esse debemus ostendere: si tamen diligentius id facere possumus, quam in voluminibus tot tantisque jam fecimus. Sed nunc eis respondendum esse video, qui divina testimonia, quæ de hac re adhibuimus, ad hoc dicunt valere, ut noverimus ex nobis quidem nos habere ipsam fidem, sed incrementum ejus ex Deo: tamquam fides non ab ipso donetur nobis, sed ab ipso tantum augeatur in nobis, eo merito, quo coepit à non-

a MSS. Gallicani & Vaticani, *aperta*.

b Am. Er. & MSS. tamen. Lovanienses ex conjectura correxerant, *tantum*

c Sex MSS. *quoniam coepit à nobis*.

nobis. Non ergo receditur ab ea sententia, quam Pelagius ipse in episcopali judicio palæstino, sicut eadem Gesta * testantur, damnare compulsus est: *Gratiam Dei secundum merita nostra dari*; si non pertinet ad Dei gratiam quod credere coepimus, sed illud potiùs quod propter hoc nobis additur, ut plenius perfectiusque credamus: ac per hoc, initium fidei nostræ priores damus Deo, ut retribuat nobis & supplementum ejus; & si quid aliud fideliter poscimus.

4. Sed contra hæc cur non potiùs audimus: *Quis prior dedit ei, & retribuetur illi? Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia*. Et ipsum igitur initium fidei nostræ, ex quo, nisi ex ipso est? Neque enim hoc excepto ex ipso sunt cetera; sed *ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia*. Quis autem dicat eum qui jam coepit credere, ab illo in quem credidit nihil mereri? Unde fit, ut jam merenti cetera dicantur addi retributione divina; ac per hoc gratiam Dei secundum merita nostra dari: quod objectum sibi Pelagius, ne damnaretur, ipse damnavit. Quisquis igitur hanc damnabilem vult ex omni parte vitare sententiam, veraciter intelligat dictum, quod Apostolus ait: *Vobis donatum est pro Christo, non solum ut credatis in eum, verum etiam ut patiamini pro eo*. Utrumque a ostendit Dei donum, quia utrumque dixit esse donatum. Nec ait, ut plenius & perfectius credatis in eum; sed, *ut credatis in eum*. Nec se ipsum misericordiam consecutum dixit, ut fidelior, sed

* Lib. de
Gestis Pe-
lagii cap.
14.

Rom. II.
35.

Phil. I. 29.

a Lov. *utrumque enim*. Abest enim ab aliis libris.

1. Cor. 7. 25. ut fidelis esset: quia sciebat non se initium fidei suæ priorem dedisse Deo, & retributum sibi ab illo ejus augmentum; sed ab eo se factum fidelem, à quo & Apostolus factus est. Nam scripta sunt etiam fidei ejus initia, suntque ecclesiastica ^a celebri lectione notissima. Aversus quippe à fide quam vastabat, eique vehementer adversus, repente est ad illam gratia potentiore conversus: convertente illo cui hoc ipsum facturo per ^b Prophetam dictum est: *Tu convertens vivificabis nos*; ut non solum ex nolente fieret volens credere; verum etiam ex persecutore persecutionem in ejus fidei, quam persequabatur, defensione pateretur. Donatum quippe illi erat à Christo, non solum ut crederet in eum, verum etiam ut pateretur pro eo.

5. Et ideo commendans istam gratiam, quæ non datur secundum aliqua merita, sed efficit omnia bona merita: *Non quia idonei sumus, inquit, cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* Adtendant hinc, & verba ista perpendant, qui putant ex nobis esse fidei coeptum, & ex Deo esse fidei supplementum. Quis enim non videat, prius esse cogitare quam credere? Nullus quippe credit aliquid, nisi prius cogitaverit esse credendum. Quamvis enim raptim, quamvis celerrimè credendi

VO-

^a Noalliensis cod. celebrata. Alii MSS. cum editis, celebri. Lectionem Actuum Apostolorum in Ecclesia celebrem dicit, quod jam tum usu receptum esset, ut solemniter quotannis repeteretur tempore Paschali. *Actus Apostolorum*, ait in Sermon. 315. n. I. liber est de canone Scripturarum: ipse liber incipit legi à dominico Pascha, sicut se consuetudo habet Ecclesiæ.

^b Plures MSS. per prophetiam.

voluntatem quædam a cogitationes antevolent, moxque illa ita sequatur, ut quasi conjunctissima comitetur; necesse est tamen ut omnia quæ creduntur, præveniente cogitatione credantur. Quamquam & ipsum credere, nihil aliud est, quam cum assensione cogitare. Non enim omnis qui cogitat, credit; cum ideo cogitent plerique, ne credant: sed cogitat omnis qui credit, & credendo cogitat, & cogitando credit. Quod ergo pertinet ad religionem atque pietatem (de qua loquebatur Apostolus) si non sumus idonei cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est; profectò non sumus idonei credere aliquid quasi ex nobismetipsis, quod sine cogitatione non possumus, sed sufficientia nostra qua credere incipiamus, ex Deo est. Quocirca sicut nemo sibi sufficit ad incipiendum vel perficiendum quodcumque opus bonum; quod jam isti fratres, sicut vestra * scripta indicant, verum esse consentiunt; unde in omni opere bono & incipiendo & perficiendo sufficientia nostra ex Deo est: ita nemo sibi sufficit vel ad incipiendam vel ad perficiendam fidem, sed sufficientia nostra ex Deo est: quoniam fides, si non cogitetur, nulla est; & non sumus idonei cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est.

6. Cavendum est, fratres dilecti à Deo, ne homo se extollat adversus Deum, cum se dicit facere quod promisit Deus. Nonne fides gentium promissa est Abraham, & ille *dans gloriam Deo, plenissimè credidit, quoniam*

^a Plerique ac potiores MSS. quædam sancta cogitationes.

^a Credere, est cum assensione cogitare.

* Hilar. supra in epist. 226. n. 2.

Rom. 4. 20. & 21.

niam quod promisit, potens est & facere? Ipse igitur fidem gentium facit, qui potens est facere quod promisit. Porro si operatur Deus fidem nostram, miro modo agens in cordibus nostris ut credamus; numquid metendum est, ne totum facere non possit; & ideo homo sibi primas ejus vindicat partes, ut novissimas ab illo accipere mereatur? Videte si aliud agitur isto modo, nisi ut gratia Dei secundum merita nostra detur quolibet modo, ac sic gratia jam non sit gratia. Redditur namque hoc pacto debita, non donatur gratis: debetur enim credenti, ut à Domino ipsa fides ejus augeatur, & sit merces fidei coepta fides aucta: nec attenditur, cum hoc dicitur, non secundum gratiam, sed secundum debitum istam mercedem credentibus imputari. Cur autem non totum tribuatur homini, ut qui sibi potuit instituere quod non habebat, ipse quod instituit augeat, omnino non video: nisi quia resisti non potest divinis manifestissimis testimoniis, quibus & fides, unde pietatis exordium sumitur, donum Dei esse monstratur. Quale est illud, quod *unicuique Deus partitus est mensuram fidei.* Et illud: *Pax fratribus & caritas cum fide à Deo Patre & Domino Jesu Christo;* & cetera talia. Nolens ergo his tam claris testimoniis repugnare, & tamen volens à se ipso sibi esse quod credit, quasi componit homo cum Deo, ut partem fidei sibi vindicet, atque illi partem relinquat: & quod est elatius, primam tollit ipse, sequentem dat illi; & in eo quod dicit esse amborum, priorem se facit, posteriorem Deum.

CAP. III. 7. NON sic pius atque humilis doctor ille sapiebat: Cyprianum beatissimum loquor, qui

qui dixit: *In nullo gloriandum, quando nostrum nihil sit.* Quod ut ostenderet, adhibuit Apostolum testem dicentem: *Quid autem habes quod non accepisti? Si autem & accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* Quo precipue testimonio etiam ipse convictus sum, cum similiter errarem, putans fidem qua in Deum credimus, non esse donum Dei, sed à nobis esse in nobis, & per illam nos impetrare Dei dona quibus temperanter, & justè, & piè vivamus in hoc sæculo. Neque enim fidem putabam Dei gratia praveniri, ut per illam nobis daretur quod posceremus utiliter; nisi quia credere non possemus, si non præcederet præconium veritatis: ut autem prædicato nobis Evangelio consentiremus, nostrum esse proprium, & nobis ex nobis esse arbitrabar. Quem meum errorem nonnulla opuscula mea satis indicant, ante episcopatum meum scripta. In quibus est illud quod commemorastis in litteris * vestris, ubi est expositio quarumdam propositionum ex Epistola quæ est ad Romanos. Denique cum mea cuncta opuscula retractarem, eamque retractationem stilo prosequerem, cujus operis jam duos absolveram libros, antequàm scripta vestra prolixiora sumssem, cum ad hunc librum retractandum in primo * volumine pervenissem, sic inde locutus sum. "Item disputans, inquam, quid elegerit Deus "in nondum nato, cui dixit servitutum esse "majorem; & quid in eodem majore similiter nondum nato reprobaverit: de quibus "propter hoc commemoratur, quàmvis longè "postea prolatum, propheticum testimonium: "Jacob dilexi, Esau autem odio habui; "ad hoc perduxit ratiocinationem, ut dice-

Lib. 3. ad
Quirinum
cap. 4.
I. Cor. 4.7.

Augustinus
fatetur se
non rectè
aliquando
de gratia
Dei sensis-
se.

* Epist. Hi-
laris n. 3.

* Retract.
lib. I. c. 23.
n. 3.

Malac. 1.
2.

» rem.

rem. Non ergo elegit Deus opera eius-
quam in præscientia, quæ ipse daturus est;
sed fidem elegit in præscientia, ut quem
sibi crediturum esse præscivit, ipsum a ele-
gerit, cui Spiritum sanctum daret, ut bona
operando, etiam æternam vitam conseque-
retur. Nondum diligentius quæsiveram, nec
adhuc inveneram, qualis sit electio gratiæ:
de qua idem dicit Apostolus: *Reliquiæ*
per electionem gratiæ salvæ factæ sunt.
Quæ utique non est gratia, si eam merita
ulla præcedant: ne jam quod datur, non
secundum gratiam, sed secundum debitum,
reddatur potius meritis, quam donetur. Pro-
inde quod continuo dixi: Dicit enim idem
Apostolus: *Idem Deus qui operatur om-*
nia in omnibus; nusquam autem dictum est,
Deus credit omnia in omnibus: ac deinde
subjunxi: Quod ergo credimus, nostrum
est; quod autem bonum operamur, illius
est qui credentibus dat Spiritum sanctum;
profectò non dicerem, si jam scirem etiam
ipsam fidem inter Dei munera reperiri, quæ
dantur in eodem Spiritu. Utrumque ergo
nostrum est, propter arbitrium voluntatis:
& utrumque tamen datum est per spiritum
fidei & caritatis. Neque enim sola caritas,
sed, sicut scriptum est: *Caritas cum fide*
à Deo Patre & Domino Jesu Christo. Et
quod paulò post dixi: Nostrum est enim
credere & velle; illius autem, dare creden-
tibus & volentibus facultatem bene operan-
di per Spiritum sanctum, per quem cari-
tas diffunditur in cordibus nostris; verum
est

^a In MSS. *eligeret.*

^b Am. Er. & MSS. *Quod enim credimus.*

est quidem; sed eadem regulâ, & utrum-
que ipsius est, quia ipse præparat volunta-
tem; & utrumque nostram, quia non fit
nisi volentibus nobis. Ac per hoc quod et-
iam postea dixi: Quia neque velle possu-
mus, nisi vocemur; & cum post vocatio-
nem voluerimus, non sufficit voluntas nos-
tra, & cursus noster, nisi Deus & vires
currentibus præbeat, & perducatur quò vo-
cat: ac deinde subjunxi: Manifestum est
ergo, non volentis neque currentis, sed
miserentis Dei esse quòd bene operamur;
omnino verissimum est. Sed parum de ipsa
vocatione disserui, quæ fit secundum pro-
positum Dei: non enim omnium qui vo-
cantur talis est, sed tantum electorum. Ita-
que quod paulò post dixi: Sicut enim in
his quos elegit Deus, non opera, sed fides
inchoat meritum, ut per munus Dei bene
operentur; sic in his quos damnat, infide-
litas & impietas inchoat poenæ meritum, ut
per ipsam poenam etiam malè operentur;
verissimè dixi: sed fidei meritum etiam ip-
sum esse donum Dei, nec putavi quæren-
dum esse, nec dixi. Et alio loco: Cujus
enim miseretur, inquam, facit eum bene
operari; & quem obdurat, relinquit eum
ut malè operetur; sed & illa misericor-
dia præcedenti merito fidei tribuitur, & is-
ta obduratio præcedenti iniquitati. Quod qui-
dem verum est: sed adhuc quærendum erat,
utrum & meritum fidei de misericordia
TOM. IV. BB Dei

^a Hic Am. Er. & plerique MSS. *omittunt, bene.*

^b Am. Er. & plerique MSS. *ut mala operetur.*

^c Sic Vatic. & Gallic. MSS. hoc loco, & lib. i. *Retract.*
c. 23. At editiones Am. & Er. *meritum fidei misericor-*
diam Dei præveniat. Lov. meritum fidei misericordia Dei
præveniat.

2. Cor. 7. 25. „Dei veniat: id est, utrùm ista misericordia
ideo tantummodo fiat in homine, quia fide-
lis est; an etiam facta fuerit, ut fidelis es-
set. Legimus enim dicente Apostolo: *Mi-
sericordiam consecutus sum, ut fidelis es-
sem*; non ait, quia fidelis eram. Fideli er-
go datur quidem, sed data est etiam ut es-
set fidelis. Rectissimè itaque alio loco in
eodem libro dixi: Quoniam si non ex ope-
ribus, sed misericordia Dei & vocamur ut
credamus, & credentibus præstatur ut bene
operemur, non est gentibus ista invidenda
misericordia; quàmvis minùs ibi diligenter de
illa, quæ per Dei propositum fit, vocatione
tractaverim.”

CAP. IV.

8. VIDETIS certè quid tunc de fide at-
que operibus sentiebam, quàmvis de com-
mendanda gratia Dei laborarem: in qua sen-
tentia istos fratres nostros esse nunc video;
quia non sicut legere libros meos, ita etiam
in eis curaverunt proficere mecum. Nam si
curassent, invenissent istam quæstionem se-
cundùm veritatem divinarum Scripturarum so-
lutam in primo libro duorum, quos ad bea-
tæ memoriæ Simplicianum scripsi, episcopum
mediolanensis Ecclesiæ, sancti Ambrosii suc-
cessorem, in ipso exordio episcopatus mei.
Nisi fortè non eos noverunt: quòd si ita
est, facite ut noverint. De hoc primo duo-
rum illorum libro in secundo Retractationum
primùm locutus sum, qui sermo meus ita se
habet: “Librorum, inquam, quos elaboravi
episcopus, primi duo sunt ad Simplicianum
Ecclesiæ mediolanensis antistitem, qui bea-
tissimo succesit Ambrosio, de diversis quæs-
tionibus: quarum duas ex epistola Pauli
Apostoli ad Romanos in primum librum
con-

Simplicia-
nus Ambro-
sii in epis-
copatu me-
diolanensi
succesor.

Lib 2. Re-
tract. c. I.

contuli. Harum prior est de eo quod scrip-
tum est: *Quid ergo dicemus? Lex pec-
catum est? Absit*; usque ad illud ubi ait:
Quis me liberabit de corpore mortis hujus?
*Gratia Dei per Jesum Christum Domi-
num nostrum.* In qua illa Apostoli verba:
Lex spiritalis est, ego autem carnalis
sum; & cetera, quibus caro contra spi-
ritum configere ostenditur, eo modo expo-
sui, tamquam homo describatur adhuc sub
lege, nondum sub gratia constitutus. Lon-
gè enim postea, etiam spiritalis hominis (&
hoc probabiliùs) esse posse illa verba cog-
novi. Posterior in hoc libro quæstio est ab
eo loco ubi ait: *Non solum autem, sed &*
Rebecca ex uno concubitu habens Isaac
patris nostri; usque ad illud ubi ait: *Ni-
si Dominus Sabaoth reliquisset nobis se-
men, sicut Sodoma facti essemus, & si-
cut Gomorrha similes fuissetus.* In cu-
jus quæstionis solutione laboratum est qui-
dem pro libero arbitrio voluntatis humanæ:
sed vicit Dei gratia; nec nisi ad illud po-
tuit perveniri, ut liquidissima veritate dixis-
se intelligatur Apostolus: *Quis enim te*
*discernit? Quid autem habes quod non ac-
cepisti? Si autem & accepisti, quid glo-
riaris, quasi non acceperis?* Quod volens
etiam martyr Cyprianus ostendere, hoc to-
tum ipso titulo definivit, dicens: “*In nullo*
gloriandum, quando nostrum nihil sit. Ecce
quare dixi superiùs, hoc apostolico præcipuè
testimonio etiam me ipsum fuisse convictum,
cùm de hac re aliter saperem; quam mihi
Deus in hac quæstione solvenda, cùm ad
episcopum Simplicianum, sicut dixi, scribe-
rem,

Rom. 7. 7.

Ibid. 24.

Ibid. 14.

Rom. 9. 10.

Ibid. 29.

rem, a revelavit. Hoc igitur Apostoli testimonium, ubi ad reprimendam hominis inflationem dixi: *Quid enim habes quod non accepisti?* non sinit quemquam fidelium dicere: Habeo fidem quam non accepi. Reprimitur omnino his apostolicis verbis tota hujus responsionis elatio. Sed ne hoc quidem potest dici: Quamvis non habeam perfectam fidem, habeo tamen ejus initium, quo in Christum primitus credidi. Quia & hinc respondetur: *Quid autem habes quod non accepisti? Sed autem & accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?*

CAPUT V.
Supra in
epist. Hi-
laris, n. 4.
I. Cor. 4. 7.

9. ILLUD verò quod putant: De hac fide ideo non posse dici: *Quid enim habes quod non accepisti; quia in eadem natura remansit, licet vitata, quæ prius sana ac perfecta donata sit; nihil ad id, quod volunt, valere intelligitur, si cur hoc Apostolus dixerit cogitetur.* Agebat enim, ne quisquam gloriaretur in homine (quoniam dissensiones exortæ fuerant inter Corinthios christianos, ita ut unusquisque diceret: *Ego quidem sum Pauli, alius autem, ego Apollo, alius verò, ego Cephæ*) & inde ventum est, ut diceret: *Stulta mundi elegit Deus, ut confundat sapientes; & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia; & ignobilia mundi & contemtibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt tamquam sint, ut quæ sunt evacuet; ut non gloriatur coram Deo omnis caro.* Hic certè contra humanam superbiam satis clara est

a Revelatum id sibi à Deo dicit; quia non ingenio & sagacitati suæ, sed divinæ gratiæ adjutorio tribuendum sentit, quòd hoc ipsum de quo aliter sapiebat, considerato adentiùs Apostoli testimonio tandem intellexerit.

est Apostoli intentio, ne in homine quicquam gloriatur, ac per hoc nec in se ipso. Denique cùm dixisset: *Ut non gloriatur coram Deo omnis caro;* ut ostenderet in quo debeat homo gloriari, mox addidit: *Ex ipso* Ibidem 30.
autem vos estis in Christo Jesu, qui factus est nobis sapientia à Deo & justitia, & sanctificatio, & redemptio: ut quemadmodum scriptum est: Qui gloriatur, in Domino gloriatur. Inde pervenit ista ejus intentio, ut postea increpans dicat: *Adhuc enim* I. Cor. 3. 21.
carnales estis: cùm enim sint inter vos & seq.
emulatio & contentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Cùm enim quis dicat: Ego quidem sum Pauli, alius autem, ego Apollo; nonne homines estis? Quid ergo est Apollo, quid autem Paulus? Ministri per quos credidistis: & unicuique sicut Dominus dedit. Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat: sed qui incrementum dat Deus. Videtisne nihil agere Apostolum, nisi ut humilietur homo, & exaltetur Deus solus? Quandoquidem in eis qui plantantur & rigantur, nec ipsum plantatorem & rigatorem dicit esse aliquid, sed qui incrementum dat, Deum: quàmvis & hoc ipsum quod ille plantat, hic rigat, non ipsis, sed Domino tribuat, dicens: *Unicuique sicut Dominus dedit, ego plantavi, Apollo rigavit.* Hinc ergo in eadem intentione persistens, ad hoc venit ut diceret: *Itaque nemo gloriatur in* I. Cor. 3. 21.
homine. Jam enim dixerat: *Qui gloriatur, in* I. Cor. 1.
Domino gloriatur. Post hæc & alia nonnulla quæ his connectuntur, ad hoc perducitur eadem ipsa ejus intentio, ut dicat: *Hæc au-* I. Cor. 4. 6.
tem,

tem, fratres, transfiguravi in me & Apol-
lo propter vos, ut in vobis discatis, ne su-
pra quàm scriptum est unus pro altero in-
fletur adversus alterum. Quis enim te dis-
cernit? Quid autem habes quod non accepisti?
Si autem & accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?

10. In hac Apostoli evidentissima intentione, qua contra humanam superbiam loquitur, ne quisquam in homine, sed in Domino gloriatur, dona Dei naturalia suspicari, sive ipsam totam perfectamque naturam, qualis in prima conditione donata est, sive vitiatæ naturæ qualescumque reliquias, nimis, quantum existimo, absurdum est. Numquid enim per hæc dona quæ omnibus communia sunt hominibus, discernuntur homines ab hominibus? Hic autem prius dixit: *Quis enim te discernit?* Et deinde addidit: *Quid autem habes quod non accepisti?* Posset quippe dicere homo inflatus adversus alterum: *Discernit me fides mea, justitia mea, vel si quid aliud.* Talibus occurrens cogitationibus bonus doctor: *Quid autem habes, inquit, quod non accepisti?* A quo, nisi ab illo qui te discernit ab alio, cui non donavit, quod donavit tibi? *Si autem & accepisti, ait, quid gloriaris quasi non acceperis?* Num, quæso, agit aliud, nisi ut qui gloriatur, in Domino gloriatur? Nihil autem huic sensui tam contrarium est, quàm de suis meritis sic quemquam gloriari, tamquam ipse sibi ea fecerit, non gratia Dei: sed gratia quæ bonos discernit à malis, non quæ communis est bonis & malis. Sit ergo gratia naturæ adtributa, qua sumus animantia rationalia, discernimurque à pecoribus: sit etiam gratia naturæ ad-

Gratia Dei ea propriè est quæ bonos à malis discernit.

adtributa; qua in ipsis hominibus à deformibus pulchri, vel ingeniosi discernuntur à tardis, ac si quid ejusmodi est: sed non se ille, quem coercebat Apostolus, adversus pecus inflabat, nec adversus hominem alterum de aliquo naturali munere, quod inesse posset & pessimo: sed aliquod bonum quod pertineret ad vitam bonam, sibi non Deo tribuens inflabatur, quando audire meruit: *Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti?* Ut enim sit naturæ, fidem posse habere; numquid & habere? *Non enim omnium est fides; cum fidem posse habere sit omnium.* Non autem ait Apostolus: *Quid autem potes habere, quod non accepisti ut posses habere; sed ait: Quid autem habes quod non accepisti?* Proinde a posse habere fidem, sicut posse habere caritatem, naturæ est hominum: habere autem fidem, quemadmodum habere caritatem, gratiæ est fidelium. Illa itaque natura, in qua nobis data est possibilitas habendi fidem, non discernit ab homine hominem: ipsa verò fides discernit ab infideli fidelem. Ac per hoc ubi dicitur: *Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti?* quisquis audet dicere: *Habeo ex me ipso fidem, non ergo accepi; profectò contradicit huic apertissimæ veritati: non quia credere vel non credere non est in arbitrio voluntatis humanæ, sed in electis præparatur voluntas à Domino. Ideo ad ipsam quoque fidem, quæ in voluntate est, pertinet:*

2. Thess. 3.
2.

Posse habere fidem vel caritatem naturæ est hominum: habere autem, gratiæ fidelium.

Prov. 8.
36. LXX.

BB 4

a Inde Bernardus in libro de Gratia & libero arbitrio cap. 1. *Deus auctor est salutis, liberum arbitrium tantum capax.* Confer lib. 2. de Vocatione gentium cap. 2. & Fulgent. lib. de Incarnatione & gratia D. N. J. C. cap. 22. 23. & 24.

net: *Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti?*

CAPUT VI.

11. *MULTI audiunt verbum veritatis: sed alii credunt, alii contradicunt. Volunt ergo isti credere, nolunt autem illi. Quis hoc ignoret? Quis hoc neget? Sed cum aliis præparetur, aliis non præparetur voluntas à Domino; discernendum est utique quid a veniat de misericordia ejus, quid de iudicio. Quod quærebat Israel, ait Apostolus, hoc non est consecutus: electio autem consecuta est: ceteri verò excæcati sunt, sicut scriptum est: Dedit illis Deus spiritum compunctionis, oculos ut non videant, & aures ut non audiant, usque in hodiernum diem. Et David dicit: Fiat mensa eorum in laqueum, & in retributionem, & in scandalum illis: obscurantur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum semper incurva. Ecce misericordia & iudicium: misericordia in electionem quæ consecuta est iustitiam Dei; iudicium verò in ceteros qui excæcati sunt: & tamen illi quia voluerunt, crediderunt; illi quia noluerunt, non crediderunt. Misericordia igitur, & iudicium in ipsis voluntatibus facta sunt. Electio quippe ista gratiæ est, non utique meritum. Superius enim dixerat: Sic ergo & in hoc tempore, reliquæ per electionem gratiæ salvæ factæ sunt. Si autem gratia, jam non ex operibus: alioquin gratia jam non est gratia. Gratis ergo consecuta est, quod consecuta est elec-*

^a MSS. Gallici & Vaticani, *eveniat.*

^b Editi, in electione. Melius MSS. in electionem, id est, in electos. Sic postea in accusandi casu legitur, in ceteros.

^c Vaticani MSS. qui voluerunt: & infra, qui noluerunt. Am. & Er. hoc posteriore loco habent, quia; sed priore tamen, qui.

Rom. II. 7.

Isai. 6. 9.

Ps. 68. 23.

Rom. II. 5.

electio: non præcessit eorum aliquid, quod priores darent, & retribueretur illis: pro nihilo salvos fecit eos. Ceteris autem qui excæcati sunt, sicut ibi non tacitum est, in a retributione factum est. *Universa viæ Domini misericordia & veritas. Investigabiles sunt autem viæ ejus.* Investigabiles igitur sunt, & misericordia qua gratis liberat, & veritas qua justè judicat.

Ibid. 35.

Psal. 55. 8.

Ps. 24. 10.

Rom. II.

33.

12. SED forsitan dicant: *Ab operibus fidem distinguit Apostolus: gratiam verò non ex operibus esse dicit; non autem dicit, quod non sit ex fide.* Ita verò est: sed ipsam quoque fidem opus Dei dicit esse Jesus, & hanc ut operemur jubet. Dixerunt enim ad eum judæi: *Quid faciemus, ut operemur opus Dei? Respondit Jesus & dixit illis: Hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem misit ille.* Sic ergo distinguit Apostolus ab operibus fidem, quemadmodum in duobus regnis hebræorum distinguitur Judas ab Israel, cum & ipse Judas sit Israel. Ex fide autem ideo dicit justificari hominem, non ex operibus; quia ipsa prima datur, ex qua impetrentur cetera, quæ propriè opera nuncupantur, in quibus justè vivitur. Nam dicit etiam ipse: *Gratia salvati estis facti per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est:* id est, & quod dixi per fidem, non ex vobis, sed Dei donum est etiam fides. *Non ex operibus, inquit, ne fortè quis extollatur.* Solet enim dici: Ideo credere meruit, quia vir bonus erat & ante quàm crederet. Quod de Cornelio dici potest, cujus

CAP. VII.

Joan. 6. 28.

Gal. 2. 16.

Ex fide justificari nos, cur potius dixerit Apostolus, quam ex operibus.

Eph. 2. 8.

Ibidem 9.

Act. 10. 4.

ac-

^a Noalliensis MS. in retributionem.

^b Sic omnes prorsus MSS. At editi, opera Dei.

acceptæ sunt eleemosynæ & exauditæ orationes, antequàm credidisset in Christum: nec tamen sine aliqua fide donabat & orabat. Nam quomodo invocabat, in quem non crederat? Sed si posset sine fide Christi esse salvus, non ad eum ædificandum mitteretur architectus Apostolus Petrus: quàmvis *nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt ædificantes eam.* Et dicitur nobis: *Fides est à nobis, cetera à Domino ad opera justitiæ pertinentia*; quasi ad ædificium non pertineat fides; quasi ad ædificium, inquam, non pertineat fundamentum. Quòd si in primis & maximè pertinet, in vanum laborat prædicando ædificans fidem, nisi eam Dominus miserando intus ædificet. Quidquid igitur & antequàm in Christum crederet, ^a & cùm crederet, & cùm credidisset, bene operatus est Cornelius, totum Deo dandum est, ne fortè quis extollatur.

CAPUT VIII.

13. PROINDE ipse unus Magister & Dominus, cùm dixisset quæ suprâ memoravi: *Hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem misit ille*; in eodem ipso sermone suo paulò post ait: *Dixi vobis, quia & vidistis me, & non credidistis. Omne quod dat mihi Pater, ad me veniet.* Quid est, *ad me veniet*, nisi credet in me? Sed ut fiat, Pater dat. Item paulò pòst: *Nolite, inquit, murmurare invicem: nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum: & ego eum resuscitabo in novissimo die.*

13. *Est scriptum in Prophetis: Et erunt omnes do-*

^a Lovanienses expunxerunt, & cùm crederet, ut superfluum. Habetur non tantùm in antiquioribus editis Am. & Er. sed etiàm in Vatic. MSS. & pluribus ex Gallic.

docibiles Dei. Omnis qui audivit à Patre & didicit, venit ad me. Quid est: *Omnis qui audivit à Patre & didicit, venit ad me*; nisi, nullus est qui audiat à Patre & discat, & non veniat ad me? Si enim omnis qui audivit à Patre & didicit, venit: profectò omnis qui non venit, non audivit à Patre, nec didicit: nam si audisset & didicisset, veniret. Neque enim ullus audivit & didicit, & non venit: sed omnis, ut ait Veritas, qui audivit à Patre & didicit, venit. Valde remota est à sensibus carnis hæc schola, in qua Pater auditur & docet, ut veniat ad Filium. Ibi est & ipse Filius; quia ipse est Verbum ejus, per quod sic docet; nec agit hoc cum carnis aure, sed cordis. Simul ibi est & Spiritus Patris & Filii: neque enim ipse non docet, aut separatim docet: inseparabilia quippe didicimus esse opera Trinitatis. Et ipse est utique Spiritus sanctus, de quo Apostolus dicit: *Habentes autem eundem Spiritum fidei.* Sed ideo Patri hoc potissimum est adtributum, quia de ipso est genitus Unigenitus, & de ipso procedit Spiritus sanctus: unde longum est enucleatiùs disputare, & de Trinitate quæ Deus est laborem nostrum in quindecim libris ad vos jam existimo pervenisse. Valde, inquam, remota est à sensibus carnis hæc schola, in qua Deus auditur & docet. Multos venire videmus ad Filium, quia multos credere videmus in Christum: sed ubi & quomodo à Patre audierint hoc & didicerint, non videmus. Nimiùm gratia ista secreta est: gratiam verò esse quis ambigat? Hæc itaque gratia, quæ occultè humanis cordibus divina largitate tribuitur, à nullo duro corde respuitur. Ideo quippe tribuitur,

Schola Dei Patris valde occulta.

2. Cor. 4. 13.

De Trinitate libri 15.

Divinæ gratiæ potentia & energia.